

Scalenie gruntów jako reforma uwłaszczeniowa społeczeństwa

Celem scalania gruntów – w myśl obowiązujących przepisów – jest tworzenie korzystniejszych warunków gospodarowania w rolnictwie i leśnictwie poprzez poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych, lasów i gruntów leśnych, racjonalne ukształtowanie rozłogów gruntów, dostosowanie granic nieruchomości do systemu urządzeń melioracji wodnych, dróg oraz rzeźby terenu. Postępowanie scaleniowe gruntów wszczyna się z reguły na wniosek zdecydowanej większości właścicieli gruntów. Przeprowadza się je z udziałem wybieranej i odwoływanej rady uczestników scalenia. Organ prowadzący postępowanie scaleniowe (starosta) powołuje komisję doradczą (w jej skład wchodzi wybrana rada uczestników scalenia), która uczestniczy w oszacowaniu gruntów objętych scaleniem i opracowaniu projektu scalenia oraz opiniuje zastrzeżenia do okazanego projektu scalenia. Projekt scalenia gruntów jest porozumieniem społecznym uczestników scalenia, wypracowanym w toku postępowania scaleniowego. W postępowaniu tym jednocześnie postępuje rozwój struktur społecznych, społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwój sieci dróg i układu przestrzennego działek, według standardów cywilizacji euroatlantyckiej. Równolegle kształtuje się udział w życiu społeczno – gospodarczym poszczególnych uczestników scalenia. Tworzenie projektu scalenia gruntów rozpoczyna się od projektowania sieci dróg gminnych i postępuje kolejnymi przybliżeniami do stanu optymalnego. Równocześnie projektuje się działki siedliskowe wyodrębniając w nie grunty zabudowane dotychczasowych ich właścicieli oraz działki gruntów użytkowanych w sposób nierolniczy i nieleśny. W dalszej części projektowane są działki na gruntach rolnych (w miarę potrzeb także leśnych), o wielkościach, kształtach i układach zależnych od ich przewidywanego przeznaczenia, przydzielane uczestnikom scalenia zależnie od ich życzeń i uprawnień wynikających ze starego stanu posiadania, w relacjach: lepsze – gorsze, bliższe – dalsze i w innych zależnościach. Część gruntów pozostaje w dotychczasowym stanie posiadania poszczególnych uczestników scalenia (choć w nowo zaprojektowanych działkach), przede wszystkim grunty siedliskowe i przydomowe, a także grunty najwartościowsze i najmniej warte. Jest możliwość pomniejszania i powiększania gospodarstw rolnych w zamian za dopłaty pieniężne – na wniosek uczestników scalenia. Szczegółowe zasady tworzenia projektu scalenia gruntów wypracowują uczestnicy scalenia. Grunty wydzielone w wyniku scalenia obejmowane są w posiadanie w sposób pierwotny, to znaczy że poza służebnościami gruntowymi, które nie utraciły wszelkiego znaczenia (takich służebności pozostaje niewiele), obciążenia ciężące na gruntach poddanych scaleniu (np. hipoteka) przenosi się na grunty

wydzielone w wyniku scalenia (ekwiwalentowe). Projekt scalenia gruntów zatwierdza starosta decyzją administracyjną, którą można zaskarżyć na zasadach ogólnych.

Poddaństwo i pańszczyzna z trójpolowym systemem rolniczym, na ziemiach polskich do połowy XIX wieku, były elementami gospodarki feudalnej. Lokowanie miast na prawie magdeburskim i wsi na prawie niemieckim od XIII wieku dostosowywały przestrzeń do wymogów tej gospodarki. Reformy uwłaszczeniowe w sensie prawnym (*de jure*) zapoczątkowane półtora wieku temu, mające na celu rozwój społeczeństwa obywatelskiego i gospodarki rynkowej, faktycznie (*de facto*) ciągle niedokończone, wymagają kształtowania relacji - związków społeczeństwa i rzeczy na nowych zasadach (procesów i reform uwłaszczeniowych), według standardów cywilizacji euroatlantyckiej. Postłanowy układ gruntów jest barierą rozwoju obszarów wiejskich. Prace scaleniowe gruntów Wielkopolski przeprowadzono na przełomie XIX i XX wieku. W Polsce centralnej i południowo – wschodniej scalono do tej pory nie więcej niż piątą część gruntów wymagających tego zabiegu. Prace scaleniowe mogą być wielką szansą dla tych regionów - poza większymi miastami zacofanych, pod warunkiem, że będą przeprowadzone jako reforma uwłaszczeniowa (proefektywnościowe przedsięwzięcie obniżające społeczne i przestrzenne bariery rozwoju), w warunkach społeczno – gospodarczych procesów uwłaszczeniowych, mających na celu przejmowanie i powiększanie władzy społeczeństwa nad rzeczami, według zasady od porządku osób do porządku rzeczy. Uwłaszczenie społeczeństwa budującego odpowiedzialną, zaradną demokrację:

- w sensie ogólnym (*sensu largo*), to odpowiedzialne, twórcze i efektywne wykonywanie i przejmowanie konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków człowieka i obywatela (na podstawie norm moralnych zabezpieczonych konstytucyjnie),
- w sensie ścisłym (*sensu stricto*), to wykonywanie i przejmowanie dzierżenia i kształtowania:
 - granic praw własności (przepisów prawnych, zasad współżycia społecznego i zasad społeczno – gospodarczego przeznaczenia prawa),
 - standardów korzystania z rzeczy oraz
 - stosunków miejscowych – w rozumieniu Kodeksu cywilnego.

Korzystnym uwarunkowaniem jest rozwój samorządności terytorialnej, uspołeczniającej sprawy rozwoju. Należy mieć nadzieję, że samorządność stowarzyszeniowa i spółdzielcza również okrzepną. Potrzebne są niezbędne działania oświatowo – wychowawcze. Społeczeństwo obywatelskie umacnia tożsamość i przejmuje dziedzictwo, które są naturalną podstawą rozwoju społeczno – gospodarczego kraju. Rozwijając się umacnia więzi społeczne

(społeczną postać pieniądza) oraz kształtuje marzenia - dążenia, możliwości i umiejętności społeczne (społeczną postać kapitału). Podstawowe procesy uwłaszczeniowe mające na celu przejmowanie i powiększanie władzy społeczeństwa nad rzeczami, na zasadach: pomocniczości, solidarności i powszechnego przeznaczenia rzeczy stworzonych w rozwijającym się społeczeństwie, to:

- wyzwalanie czynników tworzenia i produkcji (przede wszystkim dobroci ludzkiej i pracy, których mamy pod dostatkiem) oraz efektywne ich uprzedmiotowienie,
- rozwój rynku społecznego, kształtowanie potrzeb społecznych, możliwości społecznych i sposobów ich zaspokajania przez społeczeństwo obywatelskie,
- kapitalizacja rzeczy dostępnych społeczeństwu (dostosowywanie rzeczy do potrzeb społeczeństwa),
- generowanie (wyodrębnianie) i akumulacja (włączanie) kapitału rzeczowego i finansowego (opodatkowanie efektów rozwoju) do dzieła tworzenia i produkcji.

Prace scaleniowe gruntów, które należy przeprowadzić w ciągu najdalej pięćdziesięciu lat, wykonywane w warunkach wszechstronnego rozwoju społeczno – gospodarczego, w sposób optymalny przystosują obszar scalenia - przestrzeń życia, wolności (odpowiedzialnej i twórczej), tworzenia i pracy do potrzeb społecznych i gospodarczych społeczeństwa. Społeczeństwo w sposób nieskrępowany wypracuje harmonijne relacje społeczeństwa i rzeczy, jako dobro wspólne, oraz wzajemne zaufanie społeczne. Prace te dokończą reformy uwłaszczeniowe rozpoczęte w XIX wieku. Zbudują solidny fundament społeczeństwa obywatelskiego z naturalną piramidą wartości i autorytetów oraz społecznej gospodarki rynkowej – matecznik przedsiębiorczości i służebnego systemu bankowego. Obniżą społeczne i przestrzenne bariery rozwoju, kosztów i inflacji. Uruchomią drzemiący olbrzymi potencjał twórczy społeczeństwa i gospodarki narodowej a bezrobocie będzie tylko wspomnieniem. Byłaby to trzecia droga rozwoju społeczno – gospodarczego (brutalnie odrzucona przez władze komunistyczne Polski po II wojnie światowej), na zasadach nauki społecznej Kościoła katolickiego i agraryzmu, umacniająca osobę ludzką jako podstawowy podmiot życia społecznego. Ustrój agrarystyczny (inaczej aniżeli liberalizm i kolektywizm) miał być oparty na zasadach sprawiedliwości społecznej i efektywności ekonomicznej, ujmowanych w ścisłym związku z cechami natury ludzkiej i właściwościami gospodarki rolnej i społeczności chłopskiej. W ustroju tym wyznacznikiem pozycji jednostki korzystającej z szerokiego zakresu wolności, miała być praca, a działalność gospodarcza oparta na wolnym, samodzielnym i uspołecznionym obywatelu (Stanisław Miłkowski 1905 –

1945). Aktualnie neoagrarium głosi program harmonijnego rozwoju, doskonalenia człowieka, przeniesienia ładu i logiki panującej w przyrodzie na życie społeczno – gospodarcze. Proponuje program oparty na zasadzie równowagi w gospodarce, instytucjach państwowych i stosunkach międzynarodowych, zakładając, że nie ma demokracji politycznej bez demokracji gospodarczej, bez pluralizmu w gospodarce, ładu w państwie. Oceniając myśli społeczne należy podkreślić, że agraryzm uwłaszcza, liberalizm zawłaszcza, kolektywizm (komunizm) wywłaszcza społeczeństwo. W rozwoju społeczno – gospodarczo – przestrzennym społeczeństwo obywatelskie korzystając z wolności i praw wypracowuje – poszukuje rozwiązań projektowych powszechnie akceptowanych. Doświadczenia zdobyte w ostatnim ćwierćwieczu w tej dziedzinie w województwie podkarpackim, w zakresie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, społecznej gospodarki rynkowej i przestrzeni funkcjonalnej – regularnej według zasad i standardów cywilizacji euroatlantyckiej dowodzą, że przedsięwzięcie takie byłoby realnie wykonalne. Świadczą o tym efekty i doświadczenia scaleń gruntów niedawno zakończonych i aktualnie wykonywanych w gminach: **Błażowa, Grodzisko Dolne, Kańczuga, Pruchnik, Przeworsk, Padew Narodowa, Roźwienica i Zarzecze**. Wszechstronny rozwój tych regionów jest w rękach samorządowców, którzy będą gromadzili, upowszechniali i wdrażali w życie doświadczenia rozwoju społeczno – gospodarczo - przestrzennego kraju.